

คอลัมน์ "จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง"

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันศุกร์ที่ 13 ตุลาคม 2538

ภาษาต่างประเทศในระบบโรงเรียน

รังสรรค์ ทัศนะพรพันธุ์

ข้อดำริของรัฐมนตรีกว่าการกระทรวงศึกษาธิการในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพื่อ บังคับสอนวิชาภาษาต่างประเทศทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สมควรที่จะมีการ ถกอภิปรายอย่างยิ่ง

ตามหลักสูตรการศึกษาในปัจจุบัน ภาษาต่างประเทศมิใช่วิชาบังคับ จวบจนระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย ในระดับประถมศึกษา ภาษาอังกฤษเป็นวิชาเลือกนับตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 5 จวบจนจบระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ต่อเมื่อก้าวสู่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงจะถูกบังคับ ให้เรียนภาษาอังกฤษ และสำหรับสายภาษา นักเรียนจะถูกบังคับให้เรียนภาษาต่างประเทศเพิ่มขึ้นอีก 1 ภาษา

หลักสูตรภาษาต่างประเทศดังที่กล่าวข้างต้นนี้มีมาแต่ปี 2521 และเข้าใจว่า ส่วนหนึ่งเป็นผลจากข้อเสนอแนะของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาในปี 2517 คณะกรรมการดังกล่าวมีความเห็นว่า ไม่ควรบังคับให้เด็กเรียนภาษาต่างประเทศเมื่ออายุยังน้อย เกินไป เพราะการเรียนภาษาที่สองเมื่อยังเยาว์อาจมีผลทางลบต่อการพัฒนาทักษะและความรู้ ทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ด้วยเหตุดังนี้เอง หลักสูตรการศึกษาปี 2521 จึงกำหนดให้เริ่มเรียน ภาษาอังกฤษในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยมีได้บังคับ เหตุที่มีได้บังคับส่วนสำคัญอาจเป็นเพราะ ปัญหาการขาดแคลนครูภาษาอังกฤษในชนบท อันเป็นเหตุให้มีอาจจัดการเรียนการสอนได้ การที่ หลักสูตรมิได้บังคับวิชาภาษาอังกฤษในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ก็ด้วยเหตุผลเดียวกัน แต่การที่ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายบังคับเรียนภาษาอังกฤษ โดยที่มีได้บังคับในระดับการศึกษาก่อนหน้า นี้ นับว่าไม่สมเหตุผลสมผลอย่างยิ่ง เพราะความรู้ภาษาอังกฤษที่สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มิใช่ความรู้เบื้องต้น หากแต่ต้องมีพื้นฐานที่ดีพอสมควรมาก่อนแล้ว เมื่อหลักสูตรภาษาอังกฤษใน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นเสียเช่นนี้ นักเรียนก็ต้องถูกบังคับให้เรียนภาษาอังกฤษมาตั้งแต่ต้น โดยปริยาย แม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะตีตราว่าเป็นวิชาเลือกก็ตาม

นอกจากนี้ ความหวังดีของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ในข้อที่ไม่ต้องการเร่งการเรียนภาษาต่างประเทศเร็วเกินไป ก็ไม่สมประโยชน์ ในเมื่อกระทรวงศึกษาธิการมิได้ห้ามเรียนภาษาต่างประเทศก่อนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 การณ์ปรากฏว่า โรงเรียนเอกชนพากันสอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ชั้นอนุบาลศึกษา และกลายเป็นจุดขายสำหรับชนชั้นกลางและชนชั้นสูง ในส่วนโรงเรียนรัฐบาลนั้นแล้ว แม้ในชั้นแรกจะปฏิบัติตามนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ โดยเริ่มสอนภาษาอังกฤษในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 แต่ด้วยแรงกดดันจากผู้ปกครอง ก็ขยายการสอนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ บัดนี้ โรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานครจำนวนมากเริ่มสอนภาษาอังกฤษในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จะมีก็แต่โรงเรียนรัฐบาลในชนบทเท่านั้นที่ปฏิบัติตามนโยบายโดยเคร่งครัด เนื่องจากไม่มีครูสอนนั่นเอง

กระทรวงศึกษาธิการกำลังเปลี่ยนแปลงหลักสูตรภาษาต่างประเทศ โดยให้เป็นวิชาบังคับตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ทั้งนี้ด้วยการบังคับเรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เป็นต้นไป สำหรับระดับมัธยมศึกษา นอกจากบังคับเรียนภาษาอังกฤษแล้วยังมีภาษาต่างประเทศอื่นอีก 1 ภาษาเป็นวิชาเลือกอีกด้วย

การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรภาษาต่างประเทศดังที่กล่าวข้างต้นนี้ ซึ่งจะเริ่มใช้บังคับในปีการศึกษา 2539 นั้น หากมีผลกระทบต่อนักเรียนในกรุงเทพฯ แต่ประการใดไม่ เพราะนักเรียนในกรุงเทพฯไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนเอกชนหรือโรงเรียนรัฐบาลล้วนแล้วแต่เรียนภาษาอังกฤษมาแต่ประถมศึกษาแล้วทั้งสิ้น ผลกระทบสำคัญจะตกแก่นักเรียนในต่างจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนในชนบทและในอำเภอที่ห่างไกล

ข้อที่น่าสังเกตยิ่งก็คือ กระทรวงศึกษาธิการกำลังปรับหลักสูตรภาษาต่างประเทศ เพื่อให้ทันกระแสโลกาภิวัตน์ โดยเกือบจะมีได้สนใจคำเตือนของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาที่ว่า การเร่งเรียนภาษาต่างประเทศเร็วเกินไปอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทักษะและความคิดสร้างสรรค์

ในโลกที่เทคโนโลยีสารสนเทศรุดหน้าอย่างรวดเร็วและพลโลกมีการติดต่อสัมพันธ์กันมากขึ้น ความรู้ภาษาต่างประเทศเป็นเรื่องจำเป็นอย่างมิอาจปฏิเสธได้ กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ภาษาอังกฤษมีความสำคัญมากขึ้นเมื่อเทียบกับภาษาอื่นๆ โดยที่ในขณะที่เดียวกันภาษาบางภาษาก็มีฐานะสัมพัทธ์ดีขึ้นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาจีนและภาษาญี่ปุ่น การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรภาษาต่างประเทศในระดับมัธยมศึกษาจึงเป็นเรื่องอันควรแก่การสนับสุนน

แต่การพัฒนาทักษะภาษาต่างประเทศของนักเรียนนั้นมิใช่กระทำด้วยการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเท่านั้น ถ้าพึ่งแต่การเปลี่ยนวิชาเลือกให้เป็นวิชาบังคับ หรือการกำหนดหลักสูตรเพื่อให้นักเรียนรู้ภาษาต่างประเทศมากกว่า 1 ภาษา มีอาจลดบันดาลให้เกิดสิ่งที่ต้องการได้ การขาดแคลนครูภาษาต่างประเทศยังเป็นปัญหาร้ายแรงในชนบท โดยที่กำลังลามมาเป็นปัญหาในเขตเมือง และนับวันปัญหามีแต่จะเลวร้ายลง

คำถามพื้นฐานมีอยู่ว่า ผู้ที่มีความรู้ภาษาต่างประเทศดีพอที่จะสอนผู้อื่นได้นั้น จะมีสักกี่คนที่จะอุทิศตัวประกอบอาชีพครูในสถานะที่สถานภาพของอาชีพนี้ตกต่ำต่อไปเรื่อยๆ รัฐบาลที่ผ่านมาไม่เคยให้ความสำคัญในการแก้ปัญหานี้ ด้วยโครงสร้างอัตราเงินเดือนที่ค่อนข้างต่ำ อาชีพครูไม่สามารถดึงดูดถึงทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพได้ ผู้ที่ก้าวสู่อาชีพครูจึงเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพพร่องๆไป แต่สำหรับครูภาษาต่างประเทศด้วยแล้ว ปัญหายิ่งเลวร้ายกว่าปกติ การเติบโตของภาคธุรกิจเอกชนทำให้มีความต้องการผู้รู้ภาษาต่างประเทศเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก ในขณะเดียวกัน กระแสโลกาภิวัตน์ก็ก่อให้เกิดความต้องการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศเพิ่มขึ้น และนี่เองที่ทำให้สถาบันสอนภาษาต่างประเทศผุดขึ้นเป็นจำนวนมาก ระบบโรงเรียนไม่เพียงแต่ต้องแย่งแย่งผู้รู้ภาษาต่างประเทศกับภาคธุรกิจเอกชนเท่านั้น หากยังต้องแย่งชิงครูภาษาต่างประเทศกับสถาบันภาษาจากระบบอีกด้วย และไม่ต้องประหลาดใจเลยที่ระบบโรงเรียนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้

หากต้องการพัฒนาทักษะภาษาต่างประเทศของนักเรียนจำเป็นต้องมีแผนผลิตครูภาษาต่างประเทศขนานใหญ่ ความสำคัญมิได้อยู่ที่ปัจจัยเชิงปริมาณเท่านั้น หากยังอยู่ที่คุณภาพของครูด้วย ข้อเท็จจริงปรากฏว่า นักเรียนที่ผ่านระบบโรงเรียนของไทย แม้จะเรียนภาษาอังกฤษถึง 12 ปี บางคนถึง 16 ปี แต่ก็ยังไม่มีความรู้ภาษาอังกฤษชนิดที่ใช้งานได้ ทั้งนี้เป็นผลจากการมีครูที่ด้อยคุณภาพและวิธีการสอนที่ไร้ประสิทธิภาพ ในสังคมเศรษฐกิจทุนนิยม กลไกราคาทำหน้าที่จัดสรรทรัพยากรมนุษย์ ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ก็ตาม ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสูงจะถูกจัดสรรสู่อาชีพที่ให้ผลตอบแทนสูง ตราบเท่าที่ยังไม่มีการปรับโครงสร้างอัตราผลตอบแทนอาชีพครู ถึงจะเร่งพัฒนาและผลิตครูภาษาต่างประเทศมากเพียงใด ก็หาประโยชน์อันใดมิได้ เพราะท้ายที่สุดแล้วกลับจะเป็นการผลิตบุคลากรป้อนภาคธุรกิจเอกชน เนื่องเพราะระบบโรงเรียนขาดแรงดึงดูดครูภาษาต่างประเทศ

การขาดโอกาสในการเรียนภาษาต่างประเทศของเด็กนักเรียนในชนบทเป็นเหตุปัจจัยที่มีความสำคัญไม่น้อยในการสร้าง 'วังวนแห่งความยากจน' เมื่อไม่มีความรู้ภาษาอังกฤษ การเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาก็เป็นเรื่องยากยิ่ง ภาษาอังกฤษยังเป็นวิชาที่ขึ้นชื่อตายในการสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยอีกด้วย นักเรียนที่มาจากครอบครัวชนชั้นกลางและชนชั้นสูงจึงได้เปรียบ

นักเรียนจากชนบทและครอบครัวยากจน เพราะอยู่ในฐานะที่จะเลือกโรงเรียนที่เข้มงวดภาษาอังกฤษได้กวดวิชาได้ หรือแม้แต่ไปเรียนภาษาอังกฤษในต่างประเทศในภาคฤดูร้อนได้ เด็กนักเรียนจากชนบทและครอบครัวยากจน เมื่อไม่สามารถศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาได้ ย่อมยากที่จะเลื่อนชั้นในสังคมได้ นับวันภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษ มีบทบาทมากขึ้นในการจัดวางตำแหน่งแห่งหนของชนชั้นในสังคม

เมื่อกว่าสามทศวรรษที่แล้ว ภาษาอังกฤษเป็นวิชาที่ก่อให้เกิดการตกต่ำขั้นและการออกกลางคันในระดับอุดมศึกษาสูงมาก จนทบวงมหาวิทยาลัยต้องเข้าไปแทรกแซงขอให้มหาวิทยาลัยเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพื่อลดการบังคับเรียนวิชาภาษาต่างประเทศซึ่งผลให้อัตราการสำเร็จการศึกษาเพิ่มขึ้น บัดนี้ แม้การบังคับเรียนจะลดลง แต่นักศึกษาจำนวนมากเลือกเรียนภาษาอังกฤษเป็นวิชาโทโดยสมัครใจ จนบางมหาวิทยาลัยไม่สามารถให้บริการอย่างทั่วถึง แสดงให้เห็นว่า นักศึกษาเหล่านี้สนองตอบตลาดอย่างดียิ่ง ในบางคณะและบางสาขาวิชา มีความคิดที่จะหันกลับไปบังคับเรียนวิชาภาษาต่างประเทศอีก เพื่อให้นักศึกษาเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ได้ แต่การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเช่นนี้ย่อมเบียดบังการศึกษาวิชาชำนาญพิเศษในสาขา มหาวิทยาลัยอยู่ในฐานะที่จะพัฒนาทักษะภาษาต่างประเทศของนักศึกษาได้ดีกว่าสถาบันระดับล่างลงมา และมหาวิทยาลัยสมควรปฏิเสธรายหน้าที่นี่ แต่การพัฒนาทักษะภาษาต่างประเทศมีจำกัดบังคับและมีจำกัดบรรจุไว้ในหลักสูตร มหาวิทยาลัยสามารถจัดโครงการนอกหลักสูตรสำหรับเรื่องนี้ได้ ทั้งในภาคฤดูร้อนและนอกเวลาเรียนปกติ

ณ บัดนี้ ระบบโรงเรียนของไทยกำลังปรับตัวเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ ข้อที่ต้องไม่ลืมก็คือ การปรับตัวเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์มีผลเสมือนหนึ่งการปรับตัวตามกลไกราคา หากปล่อยให้ระบบโรงเรียนปรับตัวเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์อย่างเต็มที่ ก็เท่ากับปล่อยให้กลไกตลาดกำหนดชะตากรรมของระบบโรงเรียน แม้ว่าระบบโรงเรียนมีอาจผันกลไกตลาดในทุกทิศทาง แต่ก็หาควรตามใจตลาดในทุกเรื่องไม่ เพราะเชื่อว่ากลไกตลาดจะก่อให้เกิดสวัสดิการสูงสุดแก่สังคมเสมอไป ความล้มเหลวในการทำงานของกลไกตลาดทำให้กระแสโลกาภิวัตน์พัดพาคนจนพ้นไปจากกระบวนการกำหนดนโยบาย ความไม่เสมอภาคในโอกาสการศึกษาจะเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในการสร้างปัญหาความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต